

HiT skrift nr 1/2002

Wayne A. Grudems profetiforståelse

En presentasjon og drøfting av Wayne A. Grudems syn på
forholdet mellom apostler og profeter i Det Nye
Testamente

Idar Vassli

**Avdeling for estetiske fag, folkekultur og lærerutdanning
Institutt for humaniora**

**Høgskolen i Telemark
Porsgrunn 2002**

HiT skrift nr 1/2002

ISBN 82-7206-198-8 (online)

ISBN 82-7206-189-9 (trykt)

ISSN 1503-3767 (online)

ISSN 1501-8539 (trykt)

Høgskolen i Telemark

Postboks 203

3901 Porsgrunn

Telefon 35 57 50 00

Telefaks 35 57 50 01

<http://www.hit.no/>

Trykk: Kopisenteret. HiT-Bø

© Forfatteren/Høgskolen i Telemark

Det må ikke kopieres fra rapporten i strid med åndsverkloven og fotografiloven, eller i strid med avtaler om kopiering inngått med KOPINOR, interesseorganisasjon for rettighetshavere til åndsverk

Forord

Dette skriftet er en videre bearbeiding av et framlegg på vitenskapsseminaret ved Religionsvitenskapelig institutt ved universitetet i Trondheim. Som en oppfølging av arbeidet med min hovedoppgave om profetiforståelsen i det nye testamente¹, ble jeg interessert i den amerikanske forskeren Wayne A. Grudem. Grudem er baptistpastor og professor “of Biblical and Systematic Theology” ved Trinity Evangelical Divinity School, Deerfield, Illinois. Hans forskning er, slik tittelen på hans professorat antyder, både historisk/eksegetisk innrettet og opptatt av anvendelse av det bibelske stoffet. Han har kommet med viktige bidrag til profetiforskningen og satt fokus på problemstillinger som ingen kan komme utenom i videre forskning på dette feltet.

Hans hovedtese er at den nytestamentlige profeti bare kan forstås sakssvarende dersom vi setter et klart skille mellom apostlenes profetiske virksomhet og den profetiske funksjon vi kan finne hos vanlige nytestamentlige menighetsprofeter. Dette er et viktig innspill til den historiske forståelse av forholdene i de første kristne menigheter.

Grudem prøver også på en helt annen måte enn de fleste andre forskere å anvende NT-forskningen i forhold til aktuelle spørsmål i dagens menighetsliv. Dette gjør hans forskning aktuell for de som er opptatt av en karismatisk fornyelse av kirkelivet.² Hans hovedtese kan brukes for å tilrettelegge løsninger på hvordan profeti kan fungere i dagens menigheter uten at dette kommer i konflikt med Bibelens autoritet. Grudems sterke vektlegging av apostlenes autoritet er naturlig nok også interessant fra katolsk hold selv om Grudem på ingen måte kan tas til inntekt for tanker om en apostolisk suksesjon eller et katolsk embetssyn.³

Grudems kobling mellom historisk forskning og aktuell anvendelse er en styrke og har gjort hans forskning interessant i mange kretser, men denne koblingen kan også være en svakhet. Den historiske analysen kan bli styrt av underliggende dogmatiske forutsetninger og aktuelle behov. Denne spenningen vil være et hovedtema i drøftingen av Grudems synspunkter.

I arbeidet har jeg hatt god hjelp av professor Karl Olav Sandnes fra Det teologiske Menighetsfakultet. Han var tilstede ved vitenskapsseminaret i Trondheim våren –96 og har også etterpå kommet med nyttige tilbakemeldinger. Synspunktene i artikkelen står likevel helt for min regning. Jeg håper andre også kan ha nytte av mine vurderinger og få lyst til å stifte bekjentskap med Grudems forfatterskap.

Notodden, 12. april 2002

Idar Vassli

Innhold

Innledning	7
Del 1: Presentasjon av Grudem's syn	8
1.1. To slags åpenbaring - to slags åpenbaringsformidlere.....	8
1.2. Apostlenes funksjon og autoritet.....	9
Kallsopplevelse og autoritet.....	9
Hvorfor betegnes ikke apostlene som profeter?	9
1.3. De nytestamentlige profeters autoritet og funksjon.....	10
Åpenbaring av sekundær karakter gir mindre autoritet	10
Profetene er underkastet apostlenes autoritet.....	11
Profetene er underkastet prøving.....	11
1 Cor. 14.30: "Revelation Which Is Lightly Esteemed"	11
Profetene i NT bruker ikke den gammeltestamentlige budbærerformelen	12
Profetene er vanligvis ikke ledere i menighetene.....	12
Del 2: Drøfting av Grudem's syn	14
2.1. Grudem's bidrag til profetiforskningen.....	14
2.2. Åpenbaring som grunnlaget for all profeti.....	14
Den grunnleggende Kristus-åpenbaring.....	15
Ulike former for enkeltåpenbaringer	16
Problemstillinger for videre drøfting	16
2.3. Apostlene som åpenbaringsformidlere	16
Grudem's apostelforståelse.....	16
Er apostlene primært øyenvitner om Jesus eller mottakere av åpenbaringer?	17
Begrunner Paulus sin apostelautoritet i sine profetiske åpenbaringer?	18
Hvordan forstås apostelautoriteten i Apostelgjerningene?.....	19
Er åpenbaringsbokens autoritet begrunnet i apostelfunksjonen?.....	20
Er koblingen mellom GT's profeter og NT's apostler holdbar?	20
Oppsummering	21
2.4. De nytestamentlige profeters autoritet og funksjon.....	21
Urkristendommen som gjenoppliving av GT'lig profeti	22
Var profetene underlagt andre gruppers autoritet?.....	22
Gir profetiske åpenbaringer grunnlag for viktige beslutninger?	23
Er det mulig å skille mellom profeti og ledelsesfunksjoner?.....	24
Grader av profetisk autoritet - all profeti må prøves.....	26
2.5. Profeti og tradisjonsformidling	27
Profeti og tradisjon i GT og jødedommen	27
Profeti og tradisjon i NT	27
Konklusjon	29
Noter:	30
Litteratur	35

Innledning

I forskningen om profetiens vesen og funksjon i NT har flere forfattere pekt på kontrasten mellom det bildet vi får av de gammeltestamentlige og de nytestamentlige profeters autoritet og funksjon.⁴ I NT ser det ut til å være apostlene som i størst grad viderefører de gammeltestamentlige profetenes autoritet og funksjoner, mens de nytestamentlige profetene ellers ser ut til å representere en type profeti med mindre autoritet og betydning.

Amerikaneren Wayne A. Grudem har arbeidet videre med denne problemstillingen og gjort den til en nøkkel for en sakssvarende forståelse av den nytestamentlige profeti.. Hans doktoravhandling ved University of Cambridge i England er en analyse av Paulus profetiforståelse ut fra 1 Korinterbrev⁵. I tillegg til denne boken har Grudem skrevet mange fagartikler og populærvitenskapelige arbeider der temaet behandles fra ulike innfallsvinkler.⁶

Med utgangspunkt i problemstillingen ovenfor vil Grudem komme fram til en riktigere helhetsforståelse av den nytestamentlige profeti. Han finner en konsekvent gjennomført todeling m.h.t autoritet og funksjon mellom apostler og vanlige NT-profeter både hos Paulus og i resten av NT.

Denne artikkelen vil i første del gi en analytisk presentasjon av Grudems syn på forholdet mellom profeter og apostler i de nytestamentlige menigheter, mens andre del vil drøfte hans syn ut fra det bibelske materialet og i forhold til annen forskning på området.

Ut fra tyngdepunktet i Grudems eksegetiske arbeid vil det være naturlig å legge mest vekt på profetiforståelsen hos Paulus, men vi vil også trekke inn andre tekster som spiller en viktig rolle i Grudems helhetssyn og argumentasjon. Dette gjelder først og fremst tekster fra Apostelgjerningene. Helhetsforståelsen som ligger bak Grudems eksegetiske arbeid og innvirker på dette, må vi også komme inn på. Dette gjelder særlig åpenbaringsforståelse og bibelsyn.

Del 1: Presentasjon av Grudem's syn

1.1. To slags åpenbaring - to slags åpenbaringsformidlere

For Grudem er det en sentral forutsetning at all bibelsk profeti påberoper seg å bygge på guddommelig åpenbaring.⁷ Hans doktoravhandling drøfter ut fra dette grunnsynet hvilken karakter og autoritet denne profetiske åpenbaringen har. For å svare på dette spørsmålet bygger han videre på den tidligere profetiforskningens teorier om et skille mellom to slags åpenbaringstyper. (se note 4)

Det første trinn i Grudem's argumentasjon er å påvise at det i jødedommen på Jesu tid var vanlig å regne med et skille mellom to åpenbaringstyper som tilsvarte to ulike former for profeti. Åpenbaringsformidlingen gjennom de gammeltestamentlige profeter settes opp mot en sekundær, mindre autoritativ form for åpenbaring som han finner i omtalt den senere jødedom. Flere utsagn i ulike kilder legger vekt på at den levende profeti var forsvunnet fra Israel.⁸ Utsagn i historiske bøker viser at profetien i gammeltestamentlig betydning ikke var i funksjon, (f.eks. 1 Makk 4,45f.) og flere utsagn hos ulike rabbier klager over en profetløs tid. Josefus setter de gammeltestamentlige profeter i en særstilling. Han bruker betegnelsen *profetes* bare om disse, ikke om samtidige åpenbaringsfenomener. Grudem argumenterer i likhet med mange andre med at alt dette likevel ikke betyr at all tro på åpenbaringsfenomener var forsvunnet fra jødedommen på Jesu tid.

"... alongside of these statements about the cessation of prophecy, and in the very same literature, there are frequent accounts of revelatory phenomena of a supernatural sort." 9

Både hos Josefus og mange rabbier er det mye tale om slike åpenbaringsfenomener, ofte uten at ordet profet eller profeti er brukt. Grudem forklarer denne dobbeltheten ved at jødene forstod de samtidige åpenbaringsfenomener som en annen type åpenbaring enn den som ligger bak den gammeltestamentlige profeti. Denne typen åpenbaringsfenomener ble ikke tillagt samme autoritet og ufeilbarlighet som profetien i GT, men var likevel regnet som verdifulle.

Det andre trinnet i hans argumentasjon er å se nærmere på hvordan ordgruppen *nabi/profetes* på Det Nye Testamentes (NT) tid må forstås med henblikk på hva slags type åpenbaring som ligger bak profetien. Grudem tar utgangspunkt i konklusjonen i to standardverk som behandler bruken av *profetes*-begrepet i hellenismen mer generelt, Faschers studie **Profetes** og Krämers bidrag i **TDNT VI**.¹⁰ *Profetes*-begrepet kan ifølge disse anvendes om mange ulike personer og situasjoner, og er i seg selv nøytralt med henblikk på hva slags type åpenbaring det er tale om.¹¹ De stedene der ordgruppen forekommer må derfor underkastes en nærmere undersøkelse for å fastslå hva slags åpenbaringsforståelse som ligger bak. Ordgruppen brukes om den autoritative gammeltestamentlige profeti, men kan også brukes mer generelt i vid betydning som betegnelse på et menneske som taler som resultat av ytre åndelig innflytelse, en som forutsier framtiden, en som har kunnskap ut over vanlig sansekunnskap,

en dikter eller rett og slett en budbærer. I NT finner vi også helt tydelig variasjon i bruken av begrepet. Både de gammeltestamentlige og de nytestamentlige profeter kan beskrives ved *profetes* - begrepet, men av og til er begrepet også helt klart brukt i en svært generell betydning. Se f.eks. Luk 22,64 og Joh 4,19 der en profet er en som kjenner det skjulte. Enda mer generell er bruken i Tit 1,12 der en profet er en forkynner av en allmenn sannhet.

Konklusjonen hos Grudem er at vi i nytestamentlig tid, både i jødedommen, i hellenismen og i NT, kan finne omtalt ulike typer profeti med ulik karakter og ulik autoritet. I jødedommen finner han en tydelig todeling mellom en gammeltestamentlig profetitype som profeterer med "*absolute divine authority*" og en profetitype som bare har "*a divine authority of general content*". Grudem mener at et slikt skille mellom disse to ulike formene for profeti i jødedommen og hellenismen også er en nøkkel til en riktig helhetsforståelse av den nytestamentlige profeti.

Hans forskning tar fatt i denne dobbelte bruken og forsøker å se om den kan tilsvare en ulikhet i autoritet og funksjon mellom GT's og NT's profeter.¹² Konklusjonen hans er entydig: De ordinære nytestamentlige profetenes opptrådte ikke med "*absolute divine authority*"¹³ på linje med de GT-lige profeter, men fungerte heller på en måte som tilsvarte den sekundære formen for åpenbaringsfenomener som fantes i jødedommen. Deres autoritet var en autoritet "*of general content*"¹⁴. I det nye testamente er det etter Grudems mening apostlene som viderefører de gammeltestamentlige profeters autoritet og funksjon som de grunnleggende åpenbaringsformidlere.

Vi vil nå se nærmere på hvordan Grudem ut fra Paulus og resten av NT begrunner denne forskjellen på apostlenes og profetenes autoritet og funksjon.

1.2. Apostlenes funksjon og autoritet

Kallsopplevelse og autoritet

Apostlene bygger sin virksomhet på et kall og en utsendelse på samme måte som profetene i GT. Apostlene ble kalt direkte av Jesus selv til sin oppgave, og har dermed en ubetinget autoritet. Dette gjelder både Paulus, Gal 1,8-9,¹⁵ og de andre apostlene (Matt 28,18-20; Joh 16,13-14). De mottar sin oppgave og sitt budskap direkte fra Jesus selv (Gal 1,11-12; Joh 14,26). Liknende henvisninger til et spesielt kall finner vi aldri i forbindelse med andre profeter som omtales i NT. Apostlenes autoritet ut fra NT er ubetinget på samme måte som de kanoniske profeters autoritet i GT. (Gal 1,8-9; 1 Kor 14,37-38) Åpenbaringsbokens krav på absolutt autoritet for sitt budskap (Åpb 1,3; 22, 7; 22,18-19) ser Grudem også ut fra dens apostoliske opphav.¹⁶ Han viser dessuten til at apostlene flere steder i NT blir koblet sammen med de gammeltestamentlige profetene, mens det samme aldri gjelder for de nytestamentlige profeter.¹⁷

Hvorfor betegnes ikke apostlene som profeter?

Når apostlene er GT-profetenes etterfølgere, er det påfallende at de vanligvis ikke omtales med den samme betegnelse som disse. Grudem gir flere grunner for at *prophetes* - begrepet ikke passer som betegnelse for de nytestamentlige apostlene:¹⁸

a) Forventningen i jødedommen (ut fra bl.a. 4 Mos 11,29 og Joel 3,1ff.) om at det skulle komme en tid da den profetiske ånd var utgytt blant alle i det nye Guds folk, gjorde *prophetes*- begrepet lite egnet for en så sterkt avgrenset gruppe som apostlene.¹⁹

b) Den andre grunnen er den vide bruken av profeti - begrepet både i sekulært gresk språk og i det 1. århundrets jødedom. (Se pkt.1.1) Et begrep som ble brukt så vidt passet ikke som betegnelse på en liten gruppe med et helt spesielt oppdrag og en enestående guddommelig autoritet.

c) En tredje grunn kan være at for å understreke det radikalt nye ved gudsfolket i den nye frelsestiden, passet det best med et nytt begrep som betegnelse på den gruppen som skulle lede det nye fellesskapet. Apostel var et slikt nytt begrep som fikk fram forskjellen i forhold til Det gamle testamentes åpenbaringsbærere, profetene.

Den primære betegnelsen på NT ´s fundamentale åpenbaringsbærere er altså apostler. Som åpenbaringsformidlere er de også i én forstand profeter og kan av og til beskrives som dette. Paulus fungerer som profet, (1 Kor 13,9 og 14,6, sml. Apg 13,1-2 og 9f.) og apostelen Johannes fungerer ifølge åpenbaringsboken som profet. Det er likevel tydelig at deres profetiske autoritet er av en annen karakter enn autoriteten til de andre profetene som finnes i de menighetene de henvender seg til. Apostlene gjør krav på en overordnet autoritet over både andre profeter og menigheter.²⁰

1.3. De nytestamentlige profeters autoritet og funksjon

Åpenbaring av sekundær karakter gir mindre autoritet

De vanlige menighetsprofeter som beskrives i NT har altså ifølge Grudem ikke den samme autoritet som GT-profetenes etterfølgere, apostlene. Også de bygger likevel på åpenbaringer når de bærer fram sitt budskap, men dette er åpenbaringer på et annet nivå. Åpenbaringer som ikke er nye bidrag til det grunnleggende frelsesbudskapet, men som heller kan forklare og utdype dette og anvende det på situasjonen i menigheten eller for den enkelte kristne. Disse åpenbaringene har heller ikke samme klarhet som den apostoliske åpenbaring. Grudem betegner NT-profetenes virksomhet på følgende måte: *“Speaking Merely Human Words to Report Something God brings to Mind”* ²¹. Hans argumenter for å beskrive den ordinære NT-profetien slik hentes primært fra Paulus i 1 Kor 12-14, men han argumenterer også for at den samme forståelse ligger til grunn i resten av NT.

Profetene er underkastet apostlenes autoritet

Et sentralt argument for Grudem er at profetene i det nytestamentlige materialet alltid er underkastet apostlenes autoritet, mens det ikke finnes noe belegg for det motsatte forholdet. I 1 Kor 14,37-38 setter Paulus sin autoritet som apostel opp mot profetene i Korint. ²² Paulus språkbruk i v36 tyder på at de korintiske profetenes budskap ikke har direkte utspring hos Gud slik som hans apostoliske budskap har det. På samme måte setter Paulus seg opp mot de profetiske advarslene han får mot å dra til Jerusalem, Apg 21,4 + 11. Paulus mener tydeligvis at det Ånden har åpenbart for ham om hans framtid (sml. Apg 20,22) er riktigere enn det disse profetene forkynte. Paulus forståelse er ikke i direkte konflikt med disse profetenes budskap, men Paulus mener tydeligvis at han best kan vurdere konsekvensene av disse åpenbaringene. Han har fått en tydeligere åpenbaring av Guds plan og vilje og kan dermed tolke profetiene riktigere enn de andre profetene.

Profetene er underkastet prøving

At de vanlige menighetsprofetene ikke formilder ufeilbarlige budskap ut fra sine åpenbaringer, viser seg også ved at de er underkastet prøving av menigheten og fra andre profeter. I 1 Kor 14, 29 blir hele menigheten oppfordret til å prøve profetiene. ²³ 1 Tess 5, 19-21 viser at slik prøving fra menighetens side var nødvendig dersom ikke profetien skulle komme i vanry. Prøvingen ser ut til å gå på innholdet i profetien, ikke på profetenes status som sanne eller falske kristne. Ingenting verken i 1 Tess 5 eller i 1 Kor 12-14 tyder på at Paulus stiller et kritisk spørsmål ved de aktuelle profetenes troverdighet som kristne. Det blir heller ikke stilt kritiske spørsmål til statusen til de profetene som omtales i apostelgjerningene selv om Paulus til en viss grad overprøver dem. De ordinære NT-profetenes budskap må likevel prøves for å sile ut hva som kommer fra Gud og hva som kommer fra deres egne feilbarlige tanker eller mangelfulle evne til å forstå det Gud vil si. ²⁴

1 Cor. 14.30: "Revelation Which Is Lightly Esteemed" ²⁵

Grudem bruker dette påfallende verset som et viktig ledd i sin argumentasjon: Paulus foreskriver at en profet kan avbrytes før han er ferdig med å bære fram sitt budskap. En annen profet overtar og den første får sannsynligvis aldri fullført det han hadde å si. Konklusjonen for Grudem er klar: Paulus regnet ikke med at profetene i Korint mottok åpenbaringer slik at deres budskap ord for ord hadde absolutt guddommelig autoritet, ellers ville det ha vært utenkelig at de kunne avbrytes på denne måten.

Profetene i NT bruker ikke den gammeltestamentlige budbærerformelen

For Grudem henger budbærerformelen hos de gammeltestamentlige profeter nært sammen med at deres budskap hadde en absolutt autoritet. I tråd med dette mener han at denne formen ikke var brukt av de ordinære nytestamentlige profetene. Han må da drøfte de steder der formen likevel ser ut til å forekomme.

Ifølge Apg 13,2 taler Ånden i 1. person til menigheten i Antiokia. Grudem mener imidlertid at dette ikke dreier seg om profeti, men heller om «*a (perhaps inaudible) voice which was «heard» mentally by one or more members of the group.*»²⁶ Han begrunner dette bla. med at ingen spesiell person sies å være opphavet til dette budskapet, noe som ellers alltid er tilfelle når det er tale om profeti. Sml. Apg 8,29; 10,19; og 18,9. Det dreier seg altså om en slags umiddelbar ledelse ved Ånden heller enn om profeti.

Det andre eksemplet i Apg på bruk av budbærerformelen gjelder profeten Agabus. (21.10-11) Her mener Grudem at Agabus feilaktig bruker den gammeltestamentlige budbærerformelen i et forsøk på å imitere de gammeltestamentlige profeter.²⁷ Grudem viser til at Agabus' profeti delvis er feilaktig og at Paulus tydeligvis ikke følte seg bundet av budskapet. (se nærmere i avsnittene ovenfor)

Profetene er vanligvis ikke ledere i menighetene

Grudem drøfter og tar avstand fra teorien om at profetene utgjorde et karismatiske lederskap i menighetene. Denne teorien henger ofte sammen med en mer generelle teori om at de første menigheter ikke hadde offisielt fungerende eldste og at slike kun kom i funksjon først i tiden etter Paulus' død.²⁸ Grudem mener teorien om at en opprinnelig karismatisk ledelse ble avløst av en institusjonalisert bygger på et sirkel-ressonement der alle vers i kildene som ikke passer inn, urettmessig blir regnet som senere interpolasjoner. Han ser også en kunstig motsetning mellom karisme og embete i denne teorien. At profetene i kraft av sin funksjon som profeter fungerte som et lederskap i de første menighetene finnes det i alle tilfelle ikke belegg for i NT, mener Grudem. Dette utelukker ikke at personer med ledelsesfunksjoner også ofte kunne fungere som profeter, men det var da ikke primært deres profetstatus som gjorde dem til ledere.

I Apg 15 er det f.eks. tydelig at avgjørelsen i en vanskelig sak falt etter en hard debatt blant apostlene og de eldste som utgjorde lederskapet i menigheten i Jerusalem. Profeter nevnes ikke som deltagere i den avgjørende debatten, heller ikke profetene Judas og Silas som tydeligvis var tilstede på apostelmøtet og etterpå fikk oppgaven som budbærere om saken til Antiokia-menigheten.

Profetene nevnes også i de ulike nådegave-/tjenestelister som en avgrenset gruppe i forhold til lederskapet i menighetene. (Rom 12, 4-8; 1 Kor 12,28 og Ef

4,11) Det ser vanligvis altså ikke ut til at det er sammenfall mellom de personer som utgjør menighetens lederskap og gruppen av profeter.

Paulus' utsagn om kvinners opptreden som profeter i 1 Kor 11,5ff. i forhold til forbudet mot kvinners aktivitet i 1 Kor 14, 33-35 er et vanskelig spørsmål for forskningen. Når profetene ikke hadde ledelsesfunksjoner i menighetene, er det ifølge Grudem mulig å forene de to avsnittene.²⁹ 1 Kor 11 dreier seg om vanlig menighetsprofeti som kvinner også kunne utøve, mens 1 Kor 14 går på en mer overordnet lærefunksjon. For Grudem er det en fundamental forskjell på profetien og lærefunksjonen; profetien bygger alltid på forutgående åpenbaring, mens lærefunksjonen består i formidling og forklaring av de gammeltestamentlige skrifter og Jesu og apostlenes lære. Denne lærefunksjonen var det apostlenes og de eldstes oppgave å ivareta og disse var alltid menn.

Del 2: Drøfting av Grudems syn

2.1. Grudems bidrag til profetiforskningen

Mange forskere har i de siste ti – årene pekt på at en klargjøring av profetenes rolle og funksjon er viktig for å forstå urkirken. Temaet var tidligere nærmest oversett i forskningen, men nå kommer det stadig nye artikler og avhandlinger om temaet. Grudems bidrag er en del av denne nyorienteringen. Han har utdypet ansatser i tidligere forskning om ulike typer profeti i NT på en fruktbar måte og blir hyppig referert til i nyere forskningsbidrag.³⁰ Særlig hans doktoravhandling ut fra 1 Kor 12-14 hører med til standardreferanser for all forskning på området. Hans påpekning av at profetiens særpreg er at den bygger på forutgående åpenbaring er et viktig korrektiv til mye tidligere forskning som ikke kommer til rette med skillet mellom profeti, forkynnelse og undervisning. Det skillet han trekker mellom apostlenes autoritet og funksjon sammenlignet med andre nytestamentlige profeters, har også vist seg å være en fruktbar innfallsvinkel for bedre å forstå utsagnene om profetien både i 1 Kor og ellers i NT.

Grudem følger opp noen grunnleggende synspunkter i all sin forskning. Det kan likevel stilles kritiske spørsmål ved om Grudem ikke for ensidig legger vekt på disse momentene i sin helhetsforståelse og ser i stor grad bort fra momenter som kan tale mot hans syn. To sentrale deler av Grudems argumentasjon blir det særlig viktig å vurdere kritisk.

Blir skillet mellom apostlenes og profetenes autoritet og funksjon skarpere enn det tekstene gir grunnlag for? Er det skarpe skillet mellom profeti, forkynnelse og undervisning mulig å forsvare ut fra tekstmaterialet? Før vi går grundigere inn på disse to spørsmålene vil det være nødvendig å drøfte Grudems forståelse av forholdet mellom profeti og åpenbaring noe nærmere. Grudems forståelse av dette forholdet er sentral for å forstå hans argumentasjon.

2.2. Åpenbaring som grunnlaget for all profeti

Grudems argumentasjon tar utgangspunkt i at all profeti er formidling av åpenbaring. Grudems forståelse samsvarer med den profetiforståelse vi finner hos mange av de forskere som har forsøkt å lage funksjonsbeskrivelser for profetien i NT. D. Hill's definisjon er f.eks slik:

“A Christian prophet is a Christian who functions within the Church, occasionally or regularly, as a divinely called and divinely inspired speaker who receives intelligible and authoritative revelations or messages which he is impelled to deliver publicly, in oral and written form, to Christian individuals and/or the Christian community.”³¹

Felles for Grudem og disse forskernes forståelse er at de forutsetter at profetene virkelig var budbærere fra Gud. D. Aune kritiserer denne type definisjoner fordi de forutsetter et kristent teologisk ståsted. Han vil heller si at de kristne og andre profeter “*claims to be divinely called and divinely inspired.*”³²

Forskjellen mellom disse to definisjonstyper trenger ikke nødvendigvis være så stor når det gjelder den eksegetiske analyse av de enkelte bibelavsnitt. I eksegesen av 1 Kor 12-14 har f.eks. Aune og Grudem i stor grad sammenfallende synspunkter. Forskjellen kommer mer til uttrykk ved at Aune vil nøye seg med å beskrive profetien som sosiologisk fenomen³³, mens Grudem mener at en sakssvarende forståelse av profetien i NT er umulig dersom vi ikke går inn på de nytestamentlige forfatteres forutsetninger; at profetene virkelig var åpenbaringsformidlere. I en anmeldelse av Aunes bok sier Grudem:

«But if the Holy Spirit of God was actually at work in the people of the Old Testament and New Testament, especially prophets and apostles, then Aune, in attempting to be ‘historical’, has excluded the most important historical fact about prophecy in early Christianity and the ancient Mediterranean world, and his study is fundamentally flawed as a result.»³⁴

Dette sitatet viser hvor sentral forbindelsen er for Grudem mellom profetisk autoritet og åpenbaringsforståelsen. At det er nyanser mellom de bibelske forfattere når det gjelder forholdet mellom profeti og åpenbaring, er tydelig. Paulus ser for eksempel ut til å bruke profetibegrepet først og fremst når åpenbaringen blir brakt videre, mens Lukas har en bredere og mindre presis definisjon. Grudem har likevel rett i at profetien i alle tilfelle regnes som et åpenbaringsfenomen. Se drøftingen av dette spørsmålet hos Chr. Forbes.³⁵ Før vi ser nærmere på forbindelsen mellom åpenbaring og profeti, må vi klargjøre den grunnleggende åpenbaringsforståelsen i NT

Den grunnleggende Kristus-åpenbaring

Åpenbaringstanken i NT fokuserer først og fremst på Jesu liv, død og oppstandelse. Det dreier seg ikke om vanlig kunnskap på ulike livsområder, men om åpenbaringen av og om Kristus selv.³⁶ Åpenbaringen har en historisk basis, men blir kalt åpenbaring først og fremst når den blir en levende realitet for mennesker.

Denne grunnleggende åpenbaringen er først og fremst eskatologisk å forstå. Jesu jordiske komme er den grunnleggende eskatologiske begivenhet og åpenbaring, Matt 11,25-27; Hebr 1,1f., men samtidig ser NT også fram mot den endelige åpenbaring av Kristi herlighet i parusien. 1 Kor 1,7; 2 Tess 1,7; Apg 3,21; En tilsvarende struktur finnes med hensyn til gudsriketanken i evangeliene. Guds rike er tilstede allerede nå, men skal likevel nå sin fullendelse i framtida.

Ulike former for enkeltåpenbaringer

I tillegg til denne bruk om den grunnleggende åpenbaringen av Kristus, møter vi i NT også tanken om en annen type åpenbaring. Dette er enkeltåpenbaringer om konkrete forhold i menighetens eller enkeltpersoners liv som grunnlag for å avgjøre hvordan de troende skal handle og tenke i bestemte spørsmål og anledninger.³⁷ Paulus tar f.eks. ut fra Gal 2,2 avgjørelsen om å dra til Jerusalem ut fra en slik åpenbaring. Profetien i menigheten i Korint åpenbarer ifølge Paulus enkeltmenneskers innerste tanker. 1 Kor 14,24f. Lukas-skriftene refererer ofte til denne type åpenbaringer, Luk 1,41 og Apg 5,1ff.³⁸ Disse åpenbaringene ser likevel ikke ut til å ha en like fundamental og grunnleggende betydning som den grunnleggende Kristus-åpenbaring.

Grudem skiller mellom to typer åpenbaring synes altså i stor grad å være i overensstemmelse med det nytestamentlige materialet. Bockemuehl³⁹ peker på at forskning som legger vekt på Kristus-hendelsens åpenbaringskarakter ofte nesten ser bort fra den delen av det nytestamentlige materialet som beskriver åpenbaring som guddommelig kommunikasjon i enkelttilfeller og til enkeltpersoner. Grudem syn ivaretar bredden i det nytestamentlige materialet.

Problemstillinger for videre drøfting

Grudem skiller mellom to ulike typer åpenbaring kan altså sies å ha støtte i NT. Hans påpekning av den nære sammenhengen mellom profeti og åpenbaringsfenomener kan vi også slutte oss til. Det problematiske med Grudem tilrettelegging er først og fremst koblingen han gjør mellom de to gruppene av apostler og profeter og de to ulike typer åpenbaring. Er det slik at apostlene formidler den grunnleggende Kristus-åpenbaring med absolutt autoritet og gyldighet, mens profetene bare formidler enkeltåpenbaringer som er mer sekundære i innhold og autoritet?

Og videre: Kan en eventuell ulikhet i funksjon og autoritet mellom apostler og profeter begrunnes i ulik åpenbaringsautoritet eller ulike typer åpenbaring hos de to gruppene, eller kan årsaken til en slik ulikhet heller være noe annet?

2.3. Apostlene som åpenbaringsformidlere

Grudem apostelforståelse

Grudem kriterier for å avgjøre hvem som ut fra NT kan regnes som apostler samsvarer med Rengstorff og Lightfoot: a) En apostel er et øyenvitne til den oppstandne Kristus og (b) han er spesielt utsendt som apostel av Kristus selv.⁴⁰ Apostlenes autoritet bygger på at de var øyenvitner til Jesu liv og Jesu oppstandelse og på at Jesus hadde sendt dem ut med et særlig oppdrag som forkynnere og menighetsgrunnleggere. Matt 10,1-4 + 40 og Gal 2,8.⁴¹ Grudem grunnleggende forståelse av apostelbegrepet er i overensstemmelse med en bred

tradisjon i forskningen, men mye tyder likevel på at apostelbegrepet ikke har en så fast og avgrenset betydning i alle deler og perioder i urkirken som Grudems teori forutsetter.⁴²

Begrepsbruken angående apostelgruppen er ikke entydig. Mange steder der en kunne forvente at *apostolos*-begrepet ville blitt brukt, brukes heller betegnelsen *mathetes* (*disipler*) eller *de elleve*. Jfr. f.eks. Matt,15,32; Matt 28,18-20 og Luk 22,39.

Lukas bruker begrepet *apostolos* bare om de tolv og om Paulus, men kan også bruke andre betegnelser på de tolv. I Luk 22,39 er *mathetes* brukt som synonym til *apostolos*.

Paulus begrenser tydelig ikke begrepet til de tolv og seg selv, men ser ut til å bruke begrepet i to hovedbetydninger. På den ene siden er apostlene regnet som gruppen av de tolv, Paulus og eventuelt noen flere øyenvitner (1 Kor 15,5-9; Gal 1,17-19 og 2,8-10). På den andre side kan også en videre gruppe som neppe hører med blant øyenvitnene, også kalles apostler. I 2 Kor 8,23 er det for eksempel helt tydelig at apostler må bety menighetenes utsendinger/misjonærer. Rom 16,7 omtaler Paulus medarbeidere Andronikus og Junias som apostler.⁴³ I 1 Tess 2,7 betegner Paulus sine medarbeidere Silvanus og Timoteus som apostler og Apollos regnes med blant apostlene ifølge 1 Kor 4,9. Sannsynligvis hører ingen av disse fem med til gruppen av apostler i betydning av øyenvitner. Når Paulus forsvarer sitt apostolat i 2 Kor 11 og 12 er det heller ikke en snever apostelforståelse som er bakgrunnen for at Paulus motstandere betegnes som falske apostler. De angripes ikke som falske fordi de ikke er øyenvitner, men fordi deres opptreden på ulike måter avslører dem som falske utsendinger. Paulus bruk av *apostolos* er altså langt fra konsekvent og passer derfor ikke inn i Grudems teori.

Johannes-evangeliet bruker ikke apostelbegrepet i det hele tatt, men snakker om de tolv disiplene uten at Paulus eller andre er inne i bildet.

Det blir ut fra denne oversikten over begrepsbruken vanskelig å regne med at det foreligger en entydig forståelse i NT av apostlenes rolle og autoritet og hvem som hører med til gruppen av apostler. Grudems argumentasjonsrekke forutsetter at apostlene er en sterkt avgrenset og entydig identifiserbar gruppe. Derfor blir grunnlaget for Grudems videre argumentasjon usikker.

Er apostlene primært øyenvitner om Jesus eller mottakere av åpenbaringer?

Et problem i Grudems teori om apostlene som åpenbaringsformidlere er at deres rolle som øyenvitner og formidlere av Kristus-åpenbaringen, Jesu liv og forkynnelse, nesten ikke drøftes. Deres viktigste rolle ifølge Grudem er heller å formidle ufeilbarlige åpenbaringer som er gitt ord for ord (authority of actual words) med ubetinget autoritet på samme måte som GT's profeter. Fokus flyttes fra apostlene som formidlere av og vitner om Kristus-åpenbaringen til apostlene som ufeilbarlige mottakere av enkeltåpenbaringer med absolutt autoritet. Det er sannsynligvis parallellføringen med profetene i GT som ligger til grunn for denne forskyvningen. Grudem vil begrunne apostlenes autoritet med at de

fungerer som åpenbaringsformidlere på samme måte som de gammeltestamentlige profeter. Vi må derfor drøfte nærmere hvordan apostelautoriteten i NT blir begrunnet.

Begrunner Paulus sin apostelautoritet i sine profetiske åpenbaringer?

Det er Paulus som er Grudem's viktigste belegg for å tillegge apostlene en ufeilbarlig åpenbaringsautoritet. At Paulus begrunner sin autoritet i sitt apostolat er nok riktig, men han begrunner likevel aldri denne autoriteten med at han mottar ufeilbarlige åpenbaringer, ordrett fra Gud. Han begrunner primært sin autoritet i sitt apostelkall på linje med de andre apostlenes. (Rom 1,5 og Gal 1,1+12+17) Apostelkallet gir først og fremst autoritet til å forkynne den grunnleggende Kristus-åpenbaring. (Gal 1,7f.) Ellers legger Paulus stor vekt på å begrunne sin autoritet ut fra den overleverte tradisjon, (Jfr. 1 Kor 15,1-3) ikke ut fra ufeilbarlige enkeltåpenbaringer.

Grudem legger stor vekt på 1 Kor 14,33-38 i sin argumentasjon. I Paulus argumentasjon her ligger det imidlertid ikke noen tanke om at han har mottatt en ufeilbarlig apostolisk åpenbaring som settes opp mot de ufullkomne åpenbaringene hos profetene i Korint. Hans anvisning angående kvinners opptreden er tvert i mot ifølge v33 begrunnet i en (apostolisk?) tradisjon som gjelder i alle kristne menigheter.

Paulus synes i det hele tatt å være svært tilbakeholden med å bygge sin autoritet på profetiske åpenbaringer. Det finnes sannsynligvis likevel noen slike profetiske avsnitt i Paulus-brevene. Kriteriene for å avgjøre hvilke tekster som har utspring i slike åpenbaringer er ikke klare, men mye tyder på at i det minste Rom 11,25-27; 1 Kor 15,51ff. og 1 Tess 4,15-17 har opprinnelse i profetiske budskap/orakler.⁴⁴ Innholdet i disse er i tråd med Paulus forkynnelse ellers og henger nært sammen, både i innhold og form, med Jesus-ord. Felles for disse tre oraklene og flere andre mulige tekster med profetiske opprinnelse er at de har et eskatologisk tema. Dette kan ha sammenheng med at tradisjonen på dette området er mer åpen for supplement og utdypende tolkninger enn det som går på de deler av frelseshistorien som allerede har skjedd.

I 1 Kor 15,1ff beskrives Jesu død og oppstandelse i tråd med den tradisjon som Paulus regner med er grunnleggende for all kristen forkynnelse. Utover i kapitlet kommer så Paulus inn på problemstillinger som tydeligvis ikke hører med til den grunnleggende forkynnelsen på samme måte. Avsnittet fra vers 51 henspiller også tydelig på den synoptiske tradisjon, men utdyper denne med en profetisk hemmelighet som binder troen på oppstandelsen sammen med basunen som varsler Jesu gjenkomst.

1 Tess 4,13ff. ligger nært opp til 1 Kor 15,51ff i tema og supplerer på samme måte den eskatologiske tradisjon som menigheten tidligere har fått del i.

Rom 11, 25ff. kan også sees som en utdyping av tidligere eskatologiske tradisjoner der evangeliet skal forkynnes for alle folkeslag før enden kommer. Matt 24,24ff. Det nye ved oraklet er koblingen til profetiske utsagn i GT som taler om frelse for Israel og den nye pakt som Gud skal opprette med sitt folk. De

profetiske utsagnene bringer altså ny åpenbaringskunnskap om eskatologiske spørsmål, men ligger ellers nært opp til den gammeltestamentlige og den urkristne tradisjon på området. Problemet i forhold til Grudem's teori er at det ikke kan påvises at disse oraklene har sin opprinnelse hos Paulus selv eller hos noen annen apostel. Det kan like gjerne være vanlige menighetsprofeter som står bak dem.

Andre steder kan Paulus omtale sine egne syner og åpenbaringer, men det er gjennomgående at han ikke vil bygge sin forkynnelse og autoritet på disse åpenbaringene selv om de ellers kan ha stor betydning for ham. Unntaket er hans beskrivelse av sitt apostelkall i Gal 1,11ff. Grudem (se pkt. 1.2) har rett i sin påpekning av at Paulus her beskriver sitt kall på linje med de gammeltestamentlige profeters kall.⁴⁵ Ved denne opplevelsen fikk Paulus sitt kall som apostel for hedningene og fikk også åpenbart det grunnleggende evangeliet om frelsen ved tro uten gjerninger. Utenom dette grunnleggende kallet som står i en særstilling for Paulus, kan han ikke sies å bruke sine åpenbaringer og syner som grunnlag for sin autoritet.

Når han i 2 Kor 12,1ff forteller om sine syner og åpenbaringer, er det fordi han føler seg tvunget til dette av sine motstandere.⁴⁶ I Gal 2,2 er en åpenbaring gitt som grunn til at han valgte å dra til Jerusalem, men denne ser ikke ut til å ha vært det avgjørende argumentet i drøftingen av spørsmålet om omskjærelsen.

Heller ikke i Apostelgjerningenes (kap. 15) beskrivelse av apostelmøtet er åpenbaringer avgjørende selv om Peters opplevelse i Simons hus tillegges en viss vekt.

Paulus' drøfting av profetiens vesen i 1 Kor 13 er også et motargument mot at han regner seg som formidler av ufeilbarlige profetiske åpenbaringer. Han omtaler seg i v 9-12 sammen med de korintiske profeter i 1. person flertall og konkluderer med at all profeti bare kan gi en ufullkommen innsikt i den guddommelige virkelighet. Profeten ser bare deler av denne virkeligheten, åpenbaringen er ofte indirekte og uklar.⁴⁷ Grudem ser ut til å overse betydningen av at Paulus som apostel inkluderer seg selv i denne beskrivelsen av profetiens vesen. Ingenting tyder på at Paulus regner med to ulike typer profeti, en som gjengir åpenbaringer fra Gud fullkomment (apostlenes), ord for ord, og en som er ufullkommen og bare får det generelle innholdet fra Gud (andre profeter).

Hvordan forstås apostelautoriteten i Apostelgjerningene?

Det bildet Lukas gir av apostlenes virksomhet i Apostelgjerningene gir heller ikke grunnlag for å si at de bygger sin autoritet primært på åpenbaringer. Vi hører om åpenbaringer i forbindelse med Peter og Paulus, (f.eks. 5,1ff, 13,9ff og 16,6-10) men disse åpenbaringene fungerer primært som veiledning til å handle rett i enkeltsituasjoner.

Peters syn i Kornelius hus (10,1ff) kan ved første øyesyn tolkes på en annen måte, men Peter la ikke om sin praksis bare på bakgrunn av dette ene synet. Det er Guds utdeling av Den Hellige Ånds gave til hedningene etter Jesu løfte som sammen med Peters og Kornelius syn overbeviser Peter. Godkjenningen av en

ny praksis i forhold til hedningene blir gjort etter drøfting sammen med de andre apostlene og menigheten i Jerusalem. Se kap. 11, særlig v13ff.

Samme spørsmål, nå særlig med tanke på omskjærelsen, behandles ifølge kap. 15 på nytt på apostelmøtet i Jerusalem. Det er heller ikke nå apostlenes profetiske åpenbaringer som avgjør dette spørsmålet. Apostlene og de eldste drøfter seg sammen med hele menigheten fram til en løsning der mange argumenter ser ut til å telle med. Apostlene har stor betydning og autoritet, men deres autoritet regnes ikke som absolutt og de beskrives i alle fall ikke som mottakere av ufeilbarlige enkeltåpenbaringer.

Er åpenbaringsbokens autoritet begrunnet i apostelfunksjonen?

Åpenbaringsbokens forfatter gjør uten tvil krav på en overordnet autoritet for sitt budskap. (Se f.eks. Åpb 22,18-19) Det er likevel ikke sikkert at dette henger sammen med at han påberoper seg apostolisk autoritet. En drøfting av Grudem's synspunkter på dette må ta utgangspunkt hvilket bilde vi mer generelt får av profetenes rolle og funksjon i menighetene som åpenbaringsboken retter seg mot.

Det er påfallende at profetene nærmest ser ut til å være de eneste ledere i disse menighetene. Andre menighetsledere nevnes ikke i åpenbaringsboken. Det er likevel sannsynlig at det fantes en eller annen form for mer formelt lederskap ved siden av profetene i disse menighetene så sent som i det siste tiåret av det første århundre. Forklaringen på at disse ikke omtales er mest sannsynlig at Johannes hadde et profetisk budskap å formidle som ikke primært gikk på slike lokale forhold som spesielt angikk menighetslederne. Adressaten er derfor menighetene som helhet, særlig profetene som han tydeligvis regnet som sine nære medarbeidere.⁴⁸ 1,1 og 22,6-9 tyder på at Johannes gir de andre profetene et særlig ansvar for å videreformidle hans profetiske ord.

Johannes gjør, som Grudem påpeker, krav på en stor autoritet for sitt budskap, men dette gjør han som profet, ikke som apostel. En profet som har høyere autoritet enn de andre og fungerer som en slags leder for dem, men ikke er fundamentalt ulik sine medprofeter.⁴⁹ Når åpenbaringsboken omtaler apostler, er det med unntak av henvisningen til "*Lammets tolv apostler*" i 21,14 sannsynligvis tale om omreisende kristne misjonærer. (2,2 og 18,20). Vi må derfor avvise Grudem's tolking av åpenbaringsboken ut fra en bestemt forståelse av apostelbegrepet og apostlenes åpenbaringsautoritet.

Vi finner altså grader av profetisk autoritet i åpenbaringsboken, men Grudem's gjennomførte skille mellom åpenbaringsautoriteten hos apostler og profeter er det ikke belegg for.

Er koblingen mellom GT's profeter og NT's apostler holdbar?

Vi har altså ikke funnet at tekstmaterialet i NT gir tilstrekkelig grunnlag for å tilskrive apostlene en slik absolutt autoritet og ufeilbarlig åpenbaringsformidling som Grudem's teori regner med. Mye tyder på at det

først og fremst er koblingen mellom GT's profeter og apostlene som er forutsetningen for hans teori. Jfr. kap 1.2.

Denne artikkelen gir ikke mulighet for en grundig drøfting av de gammeltestamentlige profeters autoritet.⁵⁰ Dette er et punkt hvor det i høyestes grad kan stilles kritiske spørsmål til Grudem's argumentasjon. Her vil vi ta fatt i et moment som spiller en stor rolle for Grudem; bruken av budbærerformelen som legitimasjon av profetens budskap. Ifølge Grudem innebærer profetenes bruk av budbærerformelen at budskapet ble gitt dem ord for ord, i minste detalj. Det er imidlertid et stort spørsmål om det er riktig å bruke budbærerformelen for å begrunne en slik inspirasjonslære. Budbærerformelen i GT brukes på linje med den sekulære bruk der utsendinger brakte fram budskap på vegne av kongen eller andre av høyere rang og innebærer ikke nødvendigvis at budskapet er gitt ord for ord.⁵¹ Når profetene brukte denne uttrykksformen, var det for å understreke at det budskapet de formidlet bygget på en åpenbaring fra Jahve, med andre ord at innholdet var gitt av Jahve. Å si at hvert eneste ord var gitt profeten direkte fra Jahve, er å lese en bestemt inspirasjonsteori inn i teksten. Grudem's teori om en slags verbalinspirasjon hos GT's profeter er altså tvilsom og kan følgelig heller ikke brukes som argument for at NT's apostler er formidlere av den samme typen åpenbaringer.

Enda viktigere er det faktum at det ikke finnes belegg i NT for at apostlene noen gang brukte budbærerformelen i sin forkynnelse. Dette faktum ser det ut til at Grudem helt overser i sin argumentasjon

Oppsummering

Som en oppsummering av denne drøftingen kan vi si at apostlene i NT gis en fundamental frelseshistorisk betydning slik som profetene i GT. Deres fundamentale Kristus-forkynnelse som konstituerer den nye pakt, bygger likevel ikke på at de er åpenbaringsmottakere på samme måte som profetene i GT. Det fundamentale budskapet de formidler ligger i Kristus-begivenheten selv og i det budskapet Jesus brakte. Apostlene er derfor ifølge NT de fundamentale formidlere av Kristus-åpenbaringen. Dette budskapet er ikke først og fremst formidlet via åpenbaringer til apostlene, men ut fra deres grunnleggende møte med Jesus, som øyenvitner til Jesu liv og hans oppstandelse.

Det er klart ut fra NT at apostlene også fungerte i rollen som profeter på basis av ulike former for åpenbaringer, men det finnes ikke belegg for at de påberopte seg profetiske åpenbaringer av ufeilbarlig karakter som grunnlag for sin autoritet. Grudem's tese om at apostlene er direkte arvtagere av de gammeltestamentlige profeter altså ikke tilstrekkelig begrunnet.

2.4. De nytestamentlige profeters autoritet og funksjon

Vi har vist at Grudem's syn på apostlenes åpenbaringsautoritet ikke har tilstrekkelig grunnlag i NT-materialet. Vi vil nå gjennomføre en tilsvarende drøfting med tanke på de ordinære NT-profetenes funksjon og autoritet. Grudem

har med rette påpekt at vi i jødedommen på Jesu tid finner ulike slags åpenbaringsautoritet. Betyr dette at det ut fra NT kan skilles mellom to fundamentalt forskjellige former for profeti?

Urkristendommen som gjenoppliving av GT'lig profeti.

Forventningen om at den gammeltestamentlige profeti skulle gjenopplives i den messianske tid som en gave til hele det nye Guds folk var ut fra GT utbredt i mange kretser i nytestamentlig tid ⁵². Innholdet i disse forventningene var nok noe ulike i ulike grupper. Ikke alle tolket f.eks. disse forventningene om en eskatologisk profeti, men det er helt tydelig at urkristendommen tolket seg selv i lys av slike eskatologiske forventninger.

Det er særlig hos Lukas vi finner tanken om at den nye frelestiden er oppfyllelsen av løftene om en ny profetisk tid ved utøringen av Den Hellige Ånd. Allerede i forbindelse med Jesu fødsel skjer det ifølge Luk 1-2 en oppblomstring av profetiske fenomener. I Apg 2,17ff blir pinsedagshendelsen tolket som oppfyllelsen av profetien i Joel 3. Utover i Apg beskrives profetiske fenomener gjentatte ganger og ofte etter modeller fra GT.

Paulus opptrer med en tegnhandling etter mønster fra profetene i GT i sitt møte med den falske profet Barjesus i 13,5ff. Også Agabus' profetiske tegnhandling (21,11f.) minner om profetene i GT. I tillegg bruker Agabus den gammeltestamentlige budbærerformelen. Paulus og Agabus skildres altså som profeter på lik linje. Det er vanskelig slik Grudem gjør, å bortforklare likheten med den gammeltestamentlige profeti også hos Agabus med at hansetterligning av de gammeltestamentlige profeter var feilaktig. (Se pkt. 1.3.) Det er heller ikke mulig å tolke budbærerformelen på ulik måte her og i GT. Grudem mener at budbærerformelen her kan bety: "... *not that the very words of the prophecy were from the Holy Spirit, but only that the content generally had been revealed by the Spirit* " ⁵³ Han viser til en lignende bruk i Ignatius brev til Filadelfia 7,1-2 og i Barnabasbrevet 6,8; 9,2 og 9,5.

Ut fra Apostelgjerningene er all profetisk virksomhet i urkirken sett på som en gjenoppliving av den gammeltestamentlige profeti. Alt Lukas skriver om profeti viser at han ser en tydelig kontinuitet mellom den gammeltestamentlige og den nye profeti. De første kristne så på all profeti i sin midte, og ikke bare den som apostlene stod for, som en videreføring og gjenoppliving av den gammeltestamentlige profeti.

Var profetene underlagt andre gruppers autoritet?

Grudem beskriver de ordinære NT'lige menighetsprofeter som underordnet ikke bare apostlenes, men også de eldste og lærernes autoritet. De kan også være underordnet hele menighetens autoritet. Dette mener Grudem viser at disse profetene formidlet åpenbaringer som var av sekundær karakter i forhold til apostlenes åpenbaringsformidling.

At ordinære menighetsprofeter var underordnet under apostlenes autoritet samsvarer med materialet både i Apostelgjerningene og hos Paulus. Dette henger primært sammen med apostlenes øyenvitnefunksjon, deres utsendelse ved Kristus selv og deres menighetsgrunnleggende rolle. (Se drøftingen ovenfor pkt. 2.3) Dette betyr altså ikke nødvendigvis at de to gruppernes profetiske åpenbaringer var av fundamental ulik karakter.

Når Paulus i sine brev oppfordrer til prøving av profetien og andre åndsytringer er det hele tiden menigheten som helhet han henvender seg til som ansvarlige for dette. Spørsmålet er om det bare er profetene menigheten skal prøve.

I Gal 1,6-9 gjelder kravet til prøving fra menighetens side både budskap fra engler og apostler.⁵⁴ Grunnlaget for prøvingen er Kristi evangelium. På grunnlag av dette grunnleggende kerygmaet kan Paulus til og med kritisere en annen apostel, Peter, fordi han ikke tar konsekvensen av evangeliets hovedinnhold. Se Gal 2,14ff. Prøvingen av åndsytringene i 1 Kor 12,1-3 skjer også på det samme grunnlaget; forholdet til det grunnleggende Kristusbudskapet. Den samme tolkingen er også sannsynlig i Rom 12,6b⁵⁵.

1 Kor 14,29 er et sentralt vers angående prøving av profeti, men det er vanskelig å vite klart hva denne prøvingen dreier seg om. Grudem har på en overbevisende måte avvist G. Dautzenbergs teori at *diakrino* her kan bety tyding/tolking av profetiske utsagn.⁵⁶ Prøvingen må derfor også i denne sammenheng forstås på linje med de andre tekstene som er nevnt overfor. Det dreier seg om et prøving av innholdet i det profetiske budskapet. Et annet omdiskutert spørsmål er hvem *hoi alloi* som skal prøve budskapet er. Den ene muligheten er at det dreier seg om de andre profetene eller en annen særlig åndsfylt gruppe i menigheten.⁵⁷ Den andre muligheten er at det er menigheten som helhet som omtales som *hoi alloi*.⁵⁸ For vår drøfting her er det ikke nødvendig med en klar konklusjon på dette siste spørsmålet, for ut fra disse tekstene samlet er hovedpoenget klart: all forkynnelse, alle åndsytringer og personer skal prøves på evangeliets hovedinnhold. Det ligger ikke noen rangering i dette mellom profetenes, apostlenes eller andre gruppers autoritet. Kravet om prøving viser at profetien ikke er ufeilbarlig, men kan ikke brukes til en sterk nedtoning av profetenes autoritet og betydning sett i forhold til apostlene.

Gir profetiske åpenbaringer grunnlag for viktige beslutninger?

Grudem mener at profetenes funksjon er: «Speaking Merely Human Words to Report Something God Brings to Mind»⁵⁹ Deres profetiske åpenbaringer er følgelig bare av sekundær karakter og kan dermed ikke gi grunnlag for viktige beslutninger i urmenighetens liv. Thomas W. Gillespie er inne på noe riktig når han karakteriserer dette som en banalisering av den urkristne profeti.⁶⁰ Helhetsbildet vi får både i apostelgjerningene og ellers er at profetene hadde stor betydning i forbindelse med viktige beslutninger i urmenighetens liv og at deres åpenbaringer derfor må ha vært tillagt stor autoritet. Det er ikke mulig å bortforklare at profetene hadde betydelig innflytelse i de første menighetene.

Det viktigste eksemplet på dette er Apg 13,1ff. Paulus og Barnabas sendes ut på sin første misjonsreise på grunnlag av et profetisk budskap. Grudem forsøker å avsvække betydningen av denne beretningen ved å benekte at budskapet i 13,2 har sin opprinnelse i profeti. Han mener at det heller dreier seg om en annen type umiddelbar ledelse ved Ånden.⁶¹ Ånden uttrykker seg imidlertid i form av et tydelig budskap som det ikke finnes noen annen naturlig betegnelse på i NT enn profeti. Her er Grudem vag, kanskje fordi han ikke har noen skikkelig alternativ forklaring å komme med.

Denne koblingen mellom profeti og tale ved Den Hellige Ånd er også ellers helt gjennomgående hos Lukas. For eksempel er Simon og Anna i Luk 2,25ff. tydelig begge sett som profeter. Anna er direkte kalt for profet, mens Simon får åpenbart Jesusbarnets identitet ved Ånden. Begge er altså profeter ved Den Hellige Ånds utrustning.

Den nære forbindelsen mellom Ånden og profetien er helt tydelig i forbindelse med pinsedag, Apg 2,17f. I møte med den falske profet Elymas i Apg 13,6ff. blir Paulus fylt med Den Hellige Ånd og avslører og dømmer ham på en måte som minner om de gammeltestamentlige profeters virksomhet. Ordet profet brukes ikke direkte om Paulus her, men det er tydelig at motsetningen mellom den falske profet, Elymas, og den sanne, Paulus, er hovedtema i denne fortellingen. I Apg 11,28 skjer profetien «*dia tou pneumatos*». Den samme koblingen mellom Ånden og profeti finner vi videre i 16,6-10; og 21,11-14.

Sett på bakgrunn av resten av Apostelgjerningene er det derfor ikke mulig å komme bort fra at Lukas vil fortelle at det i Antiokia var en *profet* som ved Ånden formidlet budskapet om at Paulus og Barnabas skulle sendes ut på sin første misjonsreise. Dette er en bekreftelse på et kall Paulus allerede hadde mottatt. Se 22,21 og 26,17. Lignende tanker om å ta et nytt skritt for å få evangeliet videre ut fantes kanskje også i Antiokiamenigheten på forhånd. Denne nye åpenbaringen ved en profet vi ikke kjenner identiteten til, ser likevel ut til å være et avgjørende grunnlag for beslutningen som ble tatt om den første misjonsreisen.

I 11,27f, er det som nevnt overfor en klar kobling mellom Ånden og profeti. Her blir resultatet av profetien den viktige avgjørelsen om å sende hjelp til brødrene i Judea. Det er mulig at denne profetien også ble bekreftet på andre måter, men uansett ser dette budskapet ved Agabus ut til å være et viktig beslutningsgrunnlag.

Det er altså klart at profetene i flere tilfeller fungerer som viktige premissleverandører for beslutninger i urkirkens menigheter. Dette fører oss over til det omdiskuterte spørsmålet om hvordan lederskapet i de første kristne menigheter fungerte og hvilken rolle profetene hadde i denne sammenheng.

Er det mulig å skille mellom profeti og ledelsesfunksjoner?

Grudem mener at det både ut fra Apostelgjerningene, Paulus og resten av NT er mulig å skille skarpt mellom ledelsesfunksjoner og funksjonen som menighetsprofet. Ifølge Grudem var det de eldste og lærerne som utgjorde lederskapet i den grad apostler ikke var tilstede. (se pkt.1.3.) En drøfting av dette

kan best ta utgangspunkt i profetenes plass i de ulike tjeneste- og nådegavelistene hos Paulus.

I Rom 12,6-8 er det de ulike tjenestene som står i fokus. Profetien er her ikke koblet til ledelsesfunksjoner, men ingenting sies som utelukker at de kan fungere som ledere.

I 1 Kor 12,4-6 nevnes ikke ledelsesfunksjoner i det hele tatt, bare profetien. Her er det nådegavene som står i fokus, ikke hvem som utøver dem. At den som formidler profeti også kan fungere som leder i menigheten er likevel ikke utelukket.

I de to andre listene over nådegaver/tjenester i menigheten, 1 Kor 12,28 og Ef 4,11, er det mye som tyder på at profetene er en sentral del av menighetens lederskap. I 1 Kor 12,28 synes profetene å utgjøre en del av et tredelt lederskap i menighetene. Oppramsingen «først», «for det andre», og «for det tredje» tyder på at Paulus legger særlig vekt på disse tre gruppernes betydning for menighetens liv.

Ef 4,11 reiser spesielle problemer, det viktigste for vår problemstilling er hvordan vi skal se på forholdet mellom de tre ulike versene i dette brevet der profeter og apostler omtales. (4,11; 2,20 og 3,5) Grudem mener at apostler og profeter i 2,20 og 3,5 ikke er to ulike grupper, men at det her er tale om én gruppe: apostel-profetene⁶². I Ef 4,11 mener han derimot at apostler og profeter er to ulike grupper der menighetsprofetene er en gruppe klart atskilt fra apostlene. Vi kan likevel ikke ut fra rekkefølgen i 4,11 si noe om eventuelle ledelsesfunksjoner, mener Grudem. Evangelistene nevnes før hyrder og lærere og etter apostler og profeter her. Evangelistene kan neppe sees som en del av lederskapet. Grudem mener at det er et mangfold av viktige funksjoner i menighetens liv som beskrives i Ef 4, ikke bare ledelsesfunksjoner.

Det svake punktet i Grudems argumentasjon er at ingenting i konteksten gir godt nok grunnlag for å hevde at profetbegrepet skal ha ulik betydning i kap 2-3 og kap 4. Karl Olav Sandnes drøfter bruken av profetbegrepet i Ef 2-4 utførlig i sin doktorgradsavhandling⁶³ og konkluderer med at *profetes* på alle de tre stedene må bety nytestamentlige profeter til forskjell fra apostlene. Ut fra 2,20 og 3,5 er det ikke mulig å komme bort fra at disse profetene har en så viktig funksjon at de må sies å være en del av lederskapet i menighetene. De to gruppene i Efeserbrevet ser ut til å ha de samme grunnleggende oppgaver; apostlene og profetene legger sammen fundamentet for menigheten (2,20), åpenbarer Kristi hemmelighet (3,5) og bidrar til at Kristi menighet kan bygges opp (4,11). Konklusjonen blir at det ut fra Efeserbrevet ikke er mulig å redusere NT-profetenes betydning både som åpenbaringsformidlere og ledere i menighetene for sterkt til fordel for apostlene.

Grudem har rett når han mener at profetene ikke klart beskrives som ledere i menighetene ifølge nådegavelistene og ellers hos Paulus. De nevnes likevel ofte som en avgrenset gruppe personer som sammen med apostlene har avgjørende betydning for menighetenes grunnleggelse og liv. Denne fundamentale funksjonen gjør at vi ikke kan avvise at de har fungert som ledere selv om det ikke nevnes direkte. Det er generelt lite materiale å finne hos Paulus om lederskap, så et argument ut fra taushet om profetisk lederskap har bare begrenset verdi.

I Åpenbaringsboken er det tydeligere at profetene fungerer som ledere i menighetene. Som vist i drøftingen i 2.3. ser de ut til å ha spilt en sentral rolle i ledelsen av de lokale menighetene selv om de er underordnet Johannes' større profetiske autoritet.

Grudem har kanskje rett i at profetenes betydning som ledere i menighetene ofte er overdrevet i forskningen, men på den andre side er det umulig å nedtone deres autoritet og ledelsesfunksjoner i så sterk grad som Grudem gjør det. Profetenes rolle som åpenbaringsformidlere måtte vel nesten med nødvendighet føre til at de fikk en betydelig autoritet og betydning i ledelsen av menighetene. Først og fremst var de ledere i kraft av sin åpenbaringer, i andre omgang ville denne autoriteten naturlig føre til at de også fikk andre ledelsesfunksjoner i menighetene.

Grader av profetisk autoritet - all profeti må prøves

Grudems peker på hvor viktig det ifølge NT er at profetien blir prøvet. Hans analyse av 1 Kor 12-14 legger vekt at profetien ut fra sitt vesen er ufullkommen, ufullstendig og feilbarlig.⁶⁴ 1 Tess 5,19-21 tyder også på at profetien helt fra begynnelsen av i de paulinske menigheter var underkastet kritikk og hadde begrenset autoritet. Ellers ville ikke Paulus ha vært nødt til å komme med slike oppfordringer.

Det er verdt å merke seg at det verken i 1 Kor eller i 1 Tess er tale om å betvile profetens status som sann kristen og sann profet, men om å prøve profetens budskap i forhold til den sentrale Kristus-åpenbaring og apostlenes lære. Derfor vil profetens autoritet heller ikke være absolutt.

Vi har kommet fram til at dette i NT ikke bare gjelder ordinære menighetsprofeter, det samme er tilfelle med apostlenes profetiske funksjon og autoritet. Som Grudem selv påpeker, er det mye som tyder på at det er snakk om «*different degrees of abilities*» når det gjelder flere ulike nådegaver.⁶⁵ Dette vil da også gjelde alle former for profeti. Det ser ut til at profetenes evne til å motta åpenbaringer, og dermed også deres profetiske autoritet, kunne variere.

Begrepet *analogia pisteos* i Rom 12,6b er sentralt i denne forbindelse. Dersom dette begrepet går på profetens egen tro i betydning overbevisning om å ha mottatt en tydelig åpenbaring fra Gud (se note 55), er dette et godt eksempel på at profetien kan ha varierende klarhet og sikkerhet.

Grudem har ikke fulgt opp sitt synspunkt om «*different degrees of abilities*» når det gjelder profetien. For ham er apostlene i sin profetiske virksomhet ufeilbarlige åpenbaringsformidlere i kontrast til de andre profetenes ufullkommenhet og feilbarlighet. Drøftingen hittil har vist at et slikt skille ut fra NT ikke kan opprettholdes. Hans beskrivelse av begge grupper må overdrives i hver sin retning for å opprettholde et slikt skarpe skille. All profeti ser ut til å ha bare en relativ klarhet, pålitelighet og autoritet.⁶⁶

2.5. Profeti og tradisjonsformidling

I sin forskning drøfter Grudem den nytestamentlige profeti ensidig ut fra dens rolle som åpenbaringsmottagelse og åpenbaringsformidling. Vi har konkludert med at selv om denne innfallsvinkelen til å forstå profetien er fruktbar, tyder mye på at den likevel er for snever for å forstå profetiens funksjon i de nytestamentlige menigheter.

Av de sider ved profetien som Grudem berører sjelden i sin forskning dens forhold til tradisjonen. Han beskriver profetien nesten utelukkende som formidling av nye åpenbaringer. Profetenes forhold til tradisjonen berører han bare indirekte i sin drøfting av teorier fra E. Earle Ellis og andre om at profetenes oppgave primært var karismatisk skriftutleggelse etter midrash-prinsippet.⁶⁷ Vi slutter oss til Grudems og andre forskeres kritikk av denne typen teorier. Hovedargumentet er at det ikke er mulig å finne sikre eksempler på en slik type profetisk virksomhet i NT.

Selv om profetene ikke fungerte som karismatiske skriftutleggere må vi likevel se nærmere på deres forhold til tradisjonen. Grudem drøfter ikke det faktum at profetene i sine åpenbaringer i stor grad ser ut til å øse av og nytolke tidligere tradisjoner. Vi må derfor stille spørsmålet om de ikke også spiller en viktig rolle i urkristendommens tradisjonformidling og dermed til en viss grad kan ha en sammenfallende funksjon med apostler og lærere.

Profeti og tradisjon i GT og jødedommen

Profetien i GT kan i stor grad forstås som en nytolkning og en bearbeiding av tidligere tradisjoner.⁶⁸ Dette kommer blant annet til uttrykk ved at profetene i GT hadde disipler som videreførte deres budskap. Lindblom sier i sin bok om profetien i det gamle Israel: *“Most of the revelations of the prophets were, however, orally transmitted by the disciples of the prophets.”*⁶⁹ Mye tyder på at disse disiplene også fungerte som profeter selv i tillegg til at de viderefremidlet tidligere profetier.

Et eksempel på dette er de ulike tradisjonene i Jesajaboken der Jesaja ser ut til å være opphavsmann til en profetskole som virket i flere hundre år og der det kom nye profetier i nye situasjoner for Israelsfolket samtidig som de gamle profetiene ble tatt vare på. Profetene i GT var altså både tradisjonsskapere og viktige tradisjonsformidlere.

I jødedommen på Jesu tid finnes det også eksempler på at nåtidig profeti og tradisjon henger nært sammen. Josefus sier for eksempel om seg selv at han kan opptre som profet nettopp fordi han som prest var kjent med de hellige skrifter. (Bell. iii,351-354)

Profeti og tradisjon i NT

Det er ikke lett å avgjøre med sikkerhet hvilke tekster i NT som opprinnelig er profetiske utsagn. Aune⁷⁰ drøfter ut fra relativt strenge kriterier hvilke tekster som kan regnes som profetiske. Hans konklusjoner angående dette

sammenfaller stort sett med andre forskeres.⁷¹ Se nærmere om dette i drøftingen under pkt 2.3 på s. 15.

Ser vi på disse tekstene finner vi i stor grad den samme forbindelse mellom profeti og tradisjon her som i GT. Det er særlig interessant at noen profetiske utsagn hos Paulus ser ut til å være variasjoner over Jesus-ord fra evangeliene. 1 Kor 15,51f ligger f.eks. nært opp til Matt 24,37ff. par., men inneholder samtidig nye elementer om hva som skal skje med de troende ved Jesu gjenkomst. Rom 11,25-27 viderefører Luk 21,24 og inneholder dessuten henspillingen på og sitater fra flere profettekster i GT. Det nye profetiske elementet i forhold til Luk 21,24 er hele Israelfolkets omvendelse og frelse. Temaet finnes likevel i enda eldre gammeltestamentlige profetier om en ny frelsetid for gudsfolket.

Et eksempel utenom Paulus er Stefanus som profeterte fylt av Den Hellige Ånd før sin martyrdød. (Apg 7,54ff) Det profetiske synet hans ligger nært opp til tradisjonen om Menneskesønnen fra Dan 7.

Åpenbaringsboken vil være en profetisk bok, men heller ikke denne boken kan forstås uten kjennskap til den gammeltestamentlige profettradisjon. Den ligger indirekte eller direkte som bakgrunn for hele boken. Et tydelig eksempel er Åpb 1,7 som i likhet med Apg 7,56, henspiller på Dan 7,13ff. En del enkeltsteder er klare variasjoner over Jesus-ord fra evangeliene. Åpb 3,3 og 16,15 avspeiler f.eks. Luk 12,39 og Matt 24,42ff.

De profetiske utsagnene som er gjengitt i NT bruker altså tradisjoner både fra GT og fra Jesusoverleveringen og bearbeider disse. Nytolkning og nye elementer ut fra nye åpenbaringer ser vi også i disse tekstene, men sammenhengen med tidligere tradisjoner er tydelig..

Med dette nære forholdet til tradisjonen er det naturlig å anta at profetene også ville ha en rolle som formidlere av den samme tradisjonen. Tomas W. Gillespie mener at de urkristne profetenes oppgave ifølge Paulus var «*to explicate through divine Revelation the implications, theological and behaviorial, of the apostolic kerygma.*»⁷² 1 Kor 2,6ff. og 1 Kor 15 er viktige tekster i Gillespies begrunnelse av dette.

David Hill ser også på samme måte som Grudem profetenes særpreg i formidling av åpenbaringer, men han argumenterer for at det likevel ikke ifølge NT er noen klar forskjell på profetenes og lærernes oppgaver.⁷³ Apg 13,1ff er ifølge Hill et eksempel på at de to gruppene ikke alltid var klart atskilte.

Vi finner derfor det samme her i forholdet mellom lærere og profeter som vi fant i forholdet mellom apostler og profeter. Det er ikke mulig å skille klart mellom det to gruppenes funksjoner i urkirken. Det skarpe skillet mellom de ulike gruppenes funksjon, oppgaver og autoritet som Grudem forutsetter i sin teori er derfor umulig å opprettholde. Den profetiske virksomheten baserer seg på ny åpenbaring, men bygger også i flere tilfeller på tidligere profetiske åpenbaringer som profetene nytolker og formidler videre. Dette gjelder både for ordinære nytestamentlige menighetsprofeter og apostlenes profetiske virksomhet.

Konklusjon

Grudem's forskning har bidratt til å gi et klarere bilde av hvordan profetien fungerte i de første kristne menigheter. Særlig har hans arbeid med profetiforståelsen hos Paulus høstet stor anerkjennelse. Han har ut fra sitt hovedsynspunkt om profetene som åpenbaringsformidlere pekt på sentrale momenter som det ikke er mulig å komme utenom i videre forskning. All profeti påberoper seg å bygge på åpenbaring, men denne åpenbaringen er ofte uklar og ufullstendig og blandet opp med profetens egne tanker slik at profetien må prøves før den tas imot.

Materialet vi har å gå ut fra i forskningen om profetiens vesen og funksjon i NT gir likevel ikke grunnlag for å formulere så entydige teorier som det vi møter hos Grudem. Vi har vist at den skarpe todelingen i profetisk funksjon og autoritet mellom apostler og vanlige nytestamentlige profeter er umulig å opprettholde. Ut fra NT vil det være riktigere å operere med ulike grader av profetisk klarhet og autoritet både hos profeter og i apostlenes profetiske virksomhet. Det er apostlenes øyenvitnefunksjon og deres rolle som vitner om oppstandelsen, ikke deres klarere åpenbaringsformidling, som gir dem større autoritet og betydning i urmenigheten enn andre profeter.

Grudem's gjennomførte avvisning av at profeter i NT kunne fungere som lærere og ledere i de første kristne menighetene, kommer heller ikke tilrette med bredden i bibelmaterialet. Mye tyder på at profetene har fungert både som tradisjonsbærere og en del av lederskapet i mange menigheter.

Grudem vil sette den nytestamentlige profetien inn i en helhetlig bibelsk og dogmatisk sammenheng. Han forsøker å forstå den nytestamentlige profeti i forhold til bibelsyn og praktisk teologi. Grudem's synspunkter gir et viktig grunnlag for en konstruktiv samtale om profetiens funksjon og rolle i dagens menigheter.⁷⁴ Hans profetiforståelse kan være et korrektiv til de deler av den karismatiske bevegelse som gir profetiske fenomener i dag samme autoritet som den gammeltestamentlige profeti og NT's apostler. På tilsvarende måte vil Grudem komme de kretser som er negative til profeti i dagens menigheter i møte med deres anliggende. Slik Grudem forstår den ordinære nytestamentlige profeti, har den ikke en slik autoritet og funksjon at den kan komme i strid med Bibelens overordnede autoritet og åpne opp for svermeri og vilkårlighet.

Grudem jobber altså både eksegetisk, bibelteologisk, dogmatisk og praktisk rettet i sitt forfatterskap. Faren med en slik sammenkobling er at det blir dogmatiske forutsetninger som styrer eksegesen. Mye tyder på at Grudem har falt i denne grøften. Han er så opptatt av å forsvare Bibelens autoritet og ufeilbarlighet at han teorier går mye lenger enn det er eksegetisk grunnlag for. Han må av og til tolke tekster på en svært diskutabel måte for å få kartet til å stemme med terrenget. Likevel vil hans teorier være viktige å ta i betraktning både i framtidig eksegetisk arbeid med nytestamentlig profeti og i debatten om det profetiske element i dagens menighetsliv.

Noter:

¹ I. Vassli: Sann og falsk profeti. En eksegetisk undersøkelse ut fra Det nye testamente, Didache og Hermas Hyrden. Hovedoppgave i kristendoms-kunnskap ved Religionsvitenskapelig institutt. Universitetet i Trondheim høsten 1977.

² M. Turner: "Spiritual Gifts then and now". **Vox Evangelica**. 15,1985, s11-16.
M. Bickle: «Nutida profetiska gåvor til tjänst» i: **Handledaren**. Rapport fra en konferanse om helighet - det profetiska - evangelisation i Andens kraft. Stockholm 1991, s 32-39.

³ F.eks.: Bruce Yocum: **Exercising the Prophetic Gifts of the Spirit in the Church today**. Ann Arbor, Michigan 1993.

⁴ H. A. Guy: **New Testament prophecy. Its origin and significance**. Epworth1947, s98 + 115.
G. Friedrich: "Profetes. Prophets and Prophecies in the New Testament." **TDNT**. VI. s849f.
E. Best: "Prophets and preachers." **Scottish Journal of Theology**. 12, 1959, s145.
D. Hill: **New testament prophecy**. Atlanta 1979, s116f.

⁵ W. A. Grudem: **The gift of prophecy in 1. Corinthians**. Lanham 1982. Denne boken er en lett bearbeiding av hans doktorgradsarbeid.

⁶ Følgende artikler er sentrale: "A response to Gerhard Dautzenberg on 1 Cor 12,10." **Biblische Zeitschrift** 2, 1978, s253-270. "Corinthians I 14:20-25: prophecy and tongues as signs of Gods attitudé." **The Westminster Theological Journal**. 41, 1978-79. s381-396. "Prophecy - yes but teaching no: Paul's consistent advocacy of womens participation without governing authority." **Journal of the Evangelical theological society**. 30, 1987, s11-23. Den populærvitenskaplige boken **The gift of prophecy in the New Testament and today**. Wheaton, Illinois 1988 er også nyttig for å sette seg inn i hans tenkning. En artikkel om bibelsyn har også relevans: "Scripture's Self-Attestation and the Problem of Formulating a Doctrine of Scripture" **Scripture and Truth**. edited by D. A. Carson and John D. Woodbridge. Grand Rapids, Michigan 1992, s19-59.

⁷ **The gift of prophecy in 1 Corinthians**. s12-17 og s112. Enda tydeligere kommer denne forutsetningen fram i **The gift of prophecy in the New Testament and today** der det både om de gammeltestamentlige og de nytestamentlige profeter sies at de taler "Gods very words" Se særlig kap. 1-2.

⁸ Til dette spm. se drøfting i David E. Aune: **Prophecy in early christianity and the ancient mediterranean world**. Grand Rapids, Michigan 1983 s103-106, Karl Olav Sandnes: **Paul - one of the prophets?** WUNT 2. Reihe, nr. 43. Tübingen 1991, s43-47 og Christopher Forbes: **Prophecy and Inspired Speech in Early Christianity and its Hellenistic Environment** WUNT. 2. Reihe, nr 75. Tübingen 1995. Se særlig kap. 8 og kap. 11.

⁹ Grudem: **The gift of prophecy in 1 Corinthians**. s24ff.

¹⁰ E. Fascher: **PROFETES**. Giessen 1927, se særlig s51ff. og H. Krämer i **TDNT VI**. s781-796.

¹¹ Forbes (op.cit. s190) peker i denne sammenheng på at i hellinismen var profetibegrepet ofte en embetsbetegnelse og hadde da ingenting med inspirert tale å gjøre.

¹² W. Grudem: **The gift of prophecy in 1 Corinthians**, s33.

¹³ W. Grudem: **The gift of prophecy in the NT and today**, s87.

¹⁴ W. Grudem: **The gift of prophecy in 1 Corinthians**, s21.

¹⁵ Se videre: 1 Kor 14,37-38; 2 Kor 3,6; 2 Kor 13,1-3 og 2 Tess 3,14. sml. Apg 22,21.

---

¹⁶ Ibid. s106f.

¹⁷ Se Luk 11,49; 2 Pet 3,2; Hebr. 1,1f. sml. 3,1. Sammenkoblingen av apostler og profeter i Ef 2,20 og 3,5 drøftes utførlig **The Gift of prophecy in the NT and today**. s45-63. Grudem's konklusjon er at den riktige forståelsen her sannsynligvis er at Paulus beskriver én gruppe: "*apostles who are also prophets*".

¹⁸ W. Grudem: **The gift of prophecy in the NT and today**, s32-41.

¹⁹ Grudem regner med at apostelgruppen består av følgende: de elleve disiplene som var igjen etter Judas død, Mathias, Paulus, Barnabas, Jakob (Jesu bror) og muligens noen få til. (**The gift of prophecy in the new testament and today**, s269ff.) For å bli regnet med i apostelgruppen må to betingelser være oppfylt: 1) en apostel måtte ha sett Jesus med sine egne øyne etter oppstandelsen og 2) ha mottatt et spesielt kall til sin apostelgjerning fra Jesus selv.

²⁰ Ibid. s41-44.

²¹ Ibid. s67 og s87.

²² W. Grudem: «Prophecy -yes, but teaching no.» **The journal of the evangelical theological society**. 30, 1987, s14-15.

²² **The gift of prophecy in the NT and today**. s73.

²⁴ **The gift of prophecy in 1 Corinthians**, s62ff.

²⁵ Ibid. s67.

²⁶ Ibid. s77.

²⁷ Ibid. s79-82.

²⁸ Ibid. s207ff. Til teorien se bla. E. Käsemann: «Ministry and Community in the New Testament» i **Essays on New Testament Themes**. London 1994, s63-94 og J.D.G. Dunn: **Jesus and the Spirit**. London 1975. s180-185 og s285-300.

²⁹ Se drøftingen i «Prophecy yes, but teaching no: .....». Grudem har engasjert seg sterkt i debatten om kvinnelige prester i de siste årene. Han er bla. sammen med John Piper redaktør for en stor artikkelsamling: **Recovering Biblical Manhood & Womanhood. A Response to Evangelical Feminism**. Wheaton, Illinois 1991. Her finnes blant annet artiklene "Head Coverings, Prophecies and the Trinity: 1 Corinthians 11:2-16" av Thomas R Schreiner og "Silent in the churches". On the Role of Women in 1 Corinthians 14:33b-36" av D.A. Carson. Artiklene er på linje med Grudem's syn i spørsmålet om kvinner og ledelsesfunksjoner i menighetene.

³⁰ Se f.eks. Chr. Forbes: **Prophecy and inspired speech in early christianity and its Hellenistic environment**. WUNT. 2. Reihe, nr. 75. Tübingen 1995. Thomas W. Gillespie: **The First Theologians. A study in Early Christian prophecy**. Grand Rapids, Michigan 1994. Jfr. også Aune og Sandnes op.cit.

³¹ D. Hill: **New Testament Prophecy**. s8f. Sml. Friedrich: **TDNT VI** s853. Se også. J. Lindbloms konklusjon som gjelder profeti i ulike tidsperioder i: **Prophecy in ancient Israel**. Oxford 1978. s32.

³² **Prophecy in early christianity and the ancient mediterranean world**. s10. Sml. s 338 der Aune peker på at det spesiell ved kristen profetisk tale ikke er en spesiell for eller innhold, men dens krav på «supernatural origin». Aune vil altså ikke svare på om dette kravet er sant eller ikke.

---

³³ Aune forklarer f.eks. konflikten mellom GT-profeter og kongene som en konflikt mellom idealistiske profeter og pragmatiske politikere (op.cit. s87), mens tanken om at GT-profetene virkelig skal være åpenbaringsformidlere ikke vurderes i det hele tatt. M.h.t profetien i NT vil Aune ikke vurdere om Paulus profetiforståelse skal være mer autoritativ enn f.eks. forståelsen hos entusiastiske grupper i Korint. (op.cit. s5f. og s 190), mens konflikten mellom Jesabel og forfatteren av Åpenbaringsboken sees på som en rent menneskelig konflikt mellom ulike profeter og deres tilhengere. (op.cit. s218)

³⁴ «Prophecy in early Christianity and the ancient Mediterranean world by David E. Aune.» i **The Evangelical Quarterly**. 59:4 oct. 1987 s351-355.

³⁵ op.cit. s220ff.

³⁶ Matt16,16f.; Rom 16,25; Ef 3,2ff.; Koll 1,26ff. Se nærmere J.D.G. Dunn: **Jesus and the spirit**. London 1975, s213. Oepke i **TDNT** III s583.

³⁷ M.N.A. Bockmuehl: **Revelation and mystery in ancient Judaism and Pauline Christianity**. WUNT 2. Reihe, nr. 36, Tübingen 1990, se særlig s144. Sml. **TDNT** III, s585.

³⁸ Se videre Apg 8,26; 10,1ff; 11,27; 16,6-10.

³⁹ Bockmuehl op.cit. s222.

⁴⁰ Grudem: **The gift of prophecy in 1 Corinthians**. s43f. K. H. Rengstorf: "Apostello", **TDNT** 1, s431. J. B. Lightfoot: **St. Paul's Epistle to the Galatians**. London 1896, s97f.

⁴¹ Se videre Matt 16,16; Mark 6,30; Luk 6,13; Luk 9,1-10; Apg 1,2; Apg 4,33ff. 1 Kor 15,7-9 og Gal 1,1+12+ 17.

⁴² Se f.eks. C.K.Barrett: **The signs of an apostle**. Philadelphia 1972, særlig s32ff. Rudolf Schnackenburg: "Apostles before and during Paul's time". i **Apostolic History and the Gospel**. ed. W.Ward Gasque and Ralph P. Martin. Exeter 1970.

⁴³ Språklig sett er det mulig å tolke dette om det ryktet disse to har i gruppen av apostler, men den absolutt mest sannsynlige tolkningen er at de to selv er regnet med blant apostlene. Se Schnackenburg op.cit s294, Ulrich Wilkens: **Der Brief an die Römer**. EKKNT VI/3. Zürich 1982 s132f., C.K. Barrett: **The Epistle to of the Romans**. London 1971, s283.

⁴⁴ Aune analyserer i sin bok utførlig alle tekstavsnitt som kan tenkes å ha sin opprinnelse i profeti. Disse tre avsnittene vil han etter all sannsynlighet regne med har en profetisk opprinnelse, enten fra Paulus selv eller fra andre urkristne profeter. D. Aune: **Prophecy in early christianity**. s250-256. Andre forskere som drøfter dette spørsmålet kommer stort sett til de samme konklusjonene. Se K. O. Sandnes: **Paul - one of the prophets?** s108ff og s172ff.; U. Wilckens: **Der Brief an die Römer**. EKKNT VI, 2. Neukirchen-Vluyn 1980, s253f.; D. Hill: **New Testament Prophecy**, s130f, Chr. Forbes: op.cit. s224.

⁴⁵ K.O. Sandnes: **Paul - one of the Prophets?** s68-70.

⁴⁶ I 1 Kor 14, 30-32 forutsette Paulus at åpenbaringene gir grunnlag for forståelig profetisk forkynnelse. 2 Kor 12 må dreie seg om syner og åpenbaringer av en annen karakter, åpenbaringer som primært er gitt til egen oppbyggelse og som er for personlige til å formidles til andre. Jfr. hvordan tungetalen fungerer ifølge Paulus. (1 Kor 14,14+28)

---

⁴⁷ De fleste fortolkere forstår "vi" på denne måten her. Se f.eks. C. K. Barrett: **The first epistle to the Corinthians**. New York 1968, s306, H. Conzelmann: **1 Corinthians**. Eng overs. Philadelphia 1975, s228.

⁴⁸ D. Aune: **Prophecy in early christianity**, s205.

⁴⁹ Aune ibid s 207. D. Hill: **New Testament Prophecy**. s88. E. Schlüssler Fiorenza: "Apokalypsis and Propheteia. The Book of Revelation in the context of early Christian Prophecy". **L'Apocalypse johannique et l'Apocalyptique dans le Nouveau Testament**. Ed. Jan Lambrecht. Leuven 1980, s 105-128. Se særlig s121.

⁵⁰ En relativt utførlig drøfting av de gammeltestamentlige profeters inspirasjon og autoritet finnes Grudem's artikkel: «Scripture's Self-Attestation and the Problem of Formulating a Doctrine of Scripture» i **Scripture and Truth**. ed. D.A.Carson and John D. Woodbrigde. Grand Rapids, Michigan 1992, s19-59. F. David Farnell kaller Grudem's syn her for "*highly idealized and rather unrealistic*".

⁵¹ Se J. Lindblom: **Prophecy in ancient Israel**, s103 og s108ff.

⁵² 5 Mos 18,15-18; Joel 3,1ff; Luk 7,16; Mark 6,15b; 8,28c; 1QS 9,10-11; Num. Rab 15,25; Midr Ps 14,6. Se nærmere belegg i Aune: **Prophecy**. s103ff og s193 og Sandnes: **Paul - One of the Prophets?** s1f.

⁵³ **The gift of prophecy in the NT and today**. s101f.

⁵⁴ Vi-formen her må vel bety Paulus og hans medarbeidere. Se Ronald Y.K. Fung: **The Epistles to the Galatians**. NICNT. Grand Rapids, Michigan 1989. s46.

⁵⁵ "*analogia piteos*" innebærer sannsynligvi at profetien må være i tråd med den overleverte tro, (Aune: op.cit. s204. U. Wilckens: **Der Brief an die Römer. EKKNT VI/3**. Vluyn 1983, s14.) eller uttrykket går på profetens tro, hva han har visshet om at han har fått åpenbart. (Grudem: **The Gift of Prophecy in 1 Corinthians**, s258. C. K. Barrett: **The Epistle to the Romans**. London 1973, s238) Det er umulig å avgjøre med sikkerhet hva som er den riktige tolkningen her.

⁵⁶ Grudem: «A response to Gerhard Dautzenberg on 1 Cor 12,10».

⁵⁷ se f.eks. Aune :**Prophecy** s221.

⁵⁸ Se den utførlige drøftingen i Forbes op.cit. s265ff. Han konkluderer med at det mest sannsynlig er menigheten som har oppgaven å prøve her også i tråd med de andre stedene i hans brev.

⁵⁹ **The Gift of Prophecy in the New Testament and Today**, s67.

⁶⁰ Thomas W. Gillespie op.cit, s28.

⁶¹ Det er vanskelig i det hele tatt å finne noen som støtter Grudem's tolkning her. Sml. Aune: **Prophecy in early Christianity...** s265f. E. E. Ellis: **Prophecy and Hermeneutic. New Testament Essays** WUNT 18 Tübingen 1978, s30.

⁶² Se den utførlige drøftingen i **The Gift of prophecy in the New Testament and Today**, s45ff.

⁶³ **Paul - One of the prophets?** s224-235.

⁶⁴ Se 12,10; 13,9-12 og 14,29-32.

⁶⁵ **The Gift of Prophecy in 1 Corinthians**. s258.

---

⁶⁶ Max Turner: «Spiritual Gifts then and now» s16.

⁶⁷ E. Earle Ellis: **Prophecy...** Wayne Grudem (**The gift of prophecy in 1 Corinthians** s206) peker med rette på at det ikke er et eneste eksempel i NT på at noen fungerte på denne måten begrunnet i deres profetiske gave. Sml også Aune: **Prophecy in early christianity** . Appendix s339-346.

⁶⁸ Se H. Mowvley: **Guide to old Testament Prophecy**. London 1979 s 49ff. og G. von Rad: **Old Testament Theology**. London 1965. bind II, kap. I.1.

⁶⁹ J. Lindblom: op.cit. s235.

⁷⁰ Aune: Op.cit. kap.10.

⁷¹ Se f.eks. drøftingen i N.A. Bockemuehl op.cit s170-174.

⁷² Thomas W. Gillespie op.cit. s262.

⁷³ David Hill: «Christian Prophets as Teachers or Instructors in the Church» s122f
i: J. Panagopoulos (red.): **Prophetic Vocation in the New Testament and today**. Leiden 1977.

⁷⁴ **The Gift of Prophecy in the NT and today**. s13ff.

Litteratur:

Aune, D. E: *Prophecy in early christianity and the ancient mediterranean world*. Grand Rapids, Michigan 1983

Barrett, C.K: *The Epistle to of the Romans*. London 1971

Barrett, C. K: *The first epistle to the Corinthians*. New York 1968

Conzelmann, H: *1 Corinthians*. Eng overs. Philadelphia 1975

Barrett, C.K: *The signs of an apostle*. Philadelphia 1972

Best, E: "Prophets and preachers." *Scottish Journal of Theology*. 12, 1959

Bickle, M: «Nutida profetiska gåvor til tjänst» i: *Handledaren*. Rapport fra en konferanse om helighet - det profetiska - evangelisation i Andens kraft. Stockholm 1991

Bockemuehl, M.N.A: *Revelation and mystery in ancient Judaism and Pauline Christianity*.

WUNT 2. Reihe, nr. 36, Tübingen 1990

Dunn, J.D.G: *Jesus and the Spirit*. London 1975

Ellis, E. E: *Prophecy and Hermeneutic*. WUNT 18 Tübingen 1978

Fiorenza, E. S: "Apokalypsis and Propheteia. The Book of Revelation in the context of early Christian Prophecy". *L'Apocalypse johannique et l'Apocalyptique dans le Nouveau Testament*. Ed. Jan Lambrecht. Leuven 1980

Fascher, E: *PROFETES*. Giessen 1927

Forbes, C: *Prophecy and Inspired Speech in Early Christianity and its Hellenistic Environment*. WUNT. 2. Reihe, nr 75. Tübingen 1995

Friedrich, G: "Profetes. Prophets and Prophecies in the New Testament." *TDNT*. VI

Fung, R.Y.K: *The Epistles to the Galatians*. NICNT. Grand Rapids, Michigan 1989

Gillespie, T. W: *The First Theologians. A study in Early Christian prophecy*. Grand Rapids, Michigan 1994

Grudem, W. A: "Corinthians I 14:20-25: prophecy and tongues as signs of Gods attitudé." *The Westminster Theological Journal*. 41, 1978-79. s381-396

Grudem, W. A: *The gift of prophecy in 1. Corinthians*. Lanham 1982

Grudem, W. A: *The gift of prophecy in the New Testament and today*. Wheaton, Illinois 1988

-
- Grudem, W. A: "Prophecy - yes but teaching no: Paul's consistent advocacy of women's participation without governing authority." *Journal of the Evangelical theological society*. 30, 1987, s11-23
- Grudem, W. A: "A response to Gerhard Dautzenberg on 1 Cor 12,10." *Biblische Zeitschrift* 2, 1978, s253-270
- Grudem, W. A: "Scripture's Self-Attestation and the Problem of Formulating a Doctrine of Scripture" *Scripture and Truth*. edited by D. A. Carson and John D. Woodbridge. Grand Rapids, Michigan 1992, s19-59
- Grudem, W. A: «Prophecy in early Christianity and the ancient Mediterranean world by David E. Aune.» i *The Evangelical Quarterly*. 59:4 oct. 1987 s351-355
- Grudem, W. A og Piper, J: *Recovering Biblical Manhood & Womanhood. A Response to Evangelical Feminism*. Wheaton, Illinois 1991
- Guy, H. A: *New Testament prophecy. Its origin and significance*. Epworth 1947
- Hill, D: «Christian Prophets as Teachers or Instructors in the Church» s122f.
i: J. Panagopoulos (red.): *Prophetic Vocation in the New Testament and today*. Leiden 1977
- Hill, D: *New testament prophecy*. Atlanta 1979
- Krämer, H: "Profetes". *TDNT* VI
- Käsemann, E: «Ministry and Community in the New Testament», *Essays on New Testament Themes*. London 1994
- Lightfoot, J. B: *St. Paul's Epistle to the Galatians*. London 1896
- Lindblom, J: *Prophecy in ancient Israel*. Oxford 1978
- Mowley, H: *Guide to old Testament Prophecy*. London 1979
- Oepke, A: "Revelation" *TDNT* III
- Rad, G.von: *Old Testament Theology*. London 1965. II
- Rengstorff, K. H: "Apostello", *TDNT* I
- Sandnes, K. O: *Paul - one of the prophets?* WUNT 2. Reihe, nr. 43. Tübingen 1991
- Schnackenburg, R: "Apostles before and during Paul's time'." *Apostolic History and the Gospel*. ed. W. Ward Gasque and Ralph P. Martin. Exeter 1970
- Turner, M: "Spiritual Gifts then and now". *Vox Evangelica*. 15, 1985, s11-16

Vassli, I: Sann og falsk profeti. En eksegetisk undersøkelse ut fra Det Nye Testamente, Didache og Hermas Hyrden. Hovedoppgave i kristendomskunnskap ved Religionsvitenskapelig institutt. Universitetet i Trondheim høsten 1977

Wilkens, U: *Der Brief an die Römer*. EKKNT VI/3. Zürich 1982

Yocum, B: *Exercising the Prophetic Gifts of the Spirit in the Church today*. Ann Arbor, Michigan 1993

Forkortelser:

EKKNT: Evangelisch – Katolischer Kommentar Zum Neuen Testament

TDNT: Theological Dictionary of the new Testament redigert av Gerhard Kittel, engelsk oversettelse ved Geoffrey W. Bromiley. Eerdmans, Grand Rapids Michigan 1964 og senere

WUNT: Wissenschaftliche Untersuchungen Zum Neuen Testament